

HANDREIKING

Ten behoeve van de begeleiding aan hertrouwde echtparen na echtscheiding waar kinderen bij betrokken zijn.

Auteurs:	Mathilde Koelewijn - van Essen en Laura Zeeman
Opleiding:	Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Begeleiders:	Harm Rebel en Wilma Corsel - Tavenier
Datum:	21 mei 2011
Copyright:	Christelijke Hogeschool Ede

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
2	Thema's.....	2
2.1	Thema's vanuit de echtscheiding.....	2
2.1.1	Ballast van de echtscheiding.....	2
2.1.2	Geschaad zelfvertrouwen	3
2.2	Thema's vanuit de relatie.....	3
2.2.1	Start van de relatie.....	3
2.2.2	Verwachtingen van de relatie	4
2.3	Thema's in de omgang met de kinderen.....	5
2.3.1	Wennen van de kinderen aan de nieuwe partner	5
2.3.2	Omgaan met een druk gezinsleven	5
2.3.3	Vormgeven aan gezamenlijk ouderschap	6
2.3.4	Gelijk behandelen van alle kinderen	6
2.3.5	Uitoefenen van gezag door de stiefouder	7
2.3.6	Omgaan met schuldgevoel	8
2.4	Hertrouwen en de (christelijke) omgeving	8
2.4.1	Omgaan met de vraag 'mag ik hertrouwen?'	8
2.4.2	Plaats bepalen in sociaal netwerk.....	9
3	Aandachtspunten binnen de begeleiding	10
3.1	Houding	10
3.2	Elementen in de begeleiding.....	10
4	Literatuurtips	12

1 INLEIDING

Deze handreiking is tot stand gekomen uit een afstudeeronderzoek door twee studenten van de Christelijke Hogeschool Ede. Het onderzoek was gericht op relatieproblematiek van hertrouwde echtparen na echtscheiding waar kinderen bij betrokken zijn. Aan de hand van literatuuronderzoek, interviews onder echtparen en enquêtes onder werknemers zijn de verschillende thema's geïntervieweerd die spelen binnen deze relatieproblematiek en wat hierin helpend kan zijn binnen de hulpverlening. In deze handreiking worden de belangrijkste thema's benoemd en kort toegelicht. Ieder thema wordt beschreven in drie delen: bevindingen uit ons onderzoek, advies gebaseerd op onderzoeksresultaten en een positief element aan het thema. Daarna volgen er aandachtspunten voor de hulpverlener in de begeleiding. Tot slot staan er literatuurtips vermeld voor hulpverlener en voor cliënt. Voor meer informatie over onze werkwijze en de beschrijving van de onderzoeksresultaten, verwijzen we naar het onderzoeksrapport.

DOEL

Ondersteuning van de begeleiding van hertrouwde echtparen na echtscheiding waar kinderen bij betrokken zijn.

DOELGROEP

De hulpverleners van Stichting Schuilplaats/Diaconaal Maatschappelijk Werk.

2 THEMA'S

2.1 THEMA'S VANUIT DE ECHTSCHIEDING

2.1.1 BALLAST VAN DE ECHTSCHIEDING

BEVINDINGEN

De echtscheiding heeft grote impact op het leven van de betrokkenen. Uit het onderzoek blijkt dat wanneer dit niet gebeurt, het als ballast meegenomen kan worden in de nieuwe relatie. Een van de risico's is dan dat de nieuwe partner vergeleken wordt met de ex-echtgenoot. In de literatuur worden de volgende gevolgen daarvan genoemd:

- Intolerantie over gedrag van de nieuwe partner dat lijkt op gedrag van de ex-echtgenoot waar negatieve ervaringen mee zijn opgedaan
- Hoge verwachtingen van de nieuwe partner: hij/zij moet voldoen aan het ideaalbeeld en onbewust kan van de nieuwe partner verwacht worden dat hij/zij pijn en verdriet kan goedmaken of wegnemen

Ook voor de kinderen is de echtscheiding ingrijpend; zij ervaren een groot verlies wanneer hun ouders scheiden. Zij dienen tijd en ruimte te krijgen om dit te verwerken. Als dit niet gebeurt is het voor hen extra moeilijk om een nieuwe partner van één van beide ouders toe te laten in hun leven, blijkt uit de literatuur. Uit het onderzoek blijkt hierdoor dat de biologische ouder het gevoel kan krijgen tussen de nieuwe partner en kinderen in te zitten; dit levert spanning op in de partnerrelatie.

ADVIES

Het is belangrijk dat de echtscheiding verwerkt wordt. Dit geldt voor echtparen en voor kinderen. Hier moet tijd voor genomen worden. De echtparen op wie dit onderzoek is gericht, zijn al getrouwd. Wanneer blijkt dat de eerdere relatie nog niet is verwerkt, moet hier alsnog aandacht aan besteed worden. Dat kan door erover te praten of door praktische schrijfp opdrachten.

POSITIEF ELEMENT

Wanneer er sprake was van een 'vechtscheiding' kan het moment van echtscheiding rust teweeg brengen in het gezin. Dan is er alsnog sprake van verlies, maar het heeft ook een positieve uitwerking.

2.1.2 GESCHAAD ZELFVERTROUWEN

BEVINDINGEN

Uit het onderzoek blijkt dat echtscheiding het zelfvertrouwen kan schaden. Dit zorgt ervoor dat mensen hun zelfwaardering af laten hangen van hun nieuwe relatie. De eisen die aan de nieuwe relatie gesteld worden zijn dan hoog: de relatie 'moet' goed gaan, anders is het een bevestiging van het negatief ervaren zelfbeeld.

ADVIES

Het is belangrijk dat de betrokkenen werken aan zelfwaardering, zodat deze niet puur afhankelijk is van de nieuwe relatie of de nieuwe partner. Het is helpend om onder ogen te zien wat er vroeger is gebeurd en te overwegen of dat daadwerkelijk iets afdoet aan wie de betrokkene is als persoon. Ook is het helpend om positieve en minder positieve eigenschappen op een rij te zetten en van daaruit te werken aan zelfacceptatie.

POSITIEF ELEMENT

Door de belemmering van verminderd zelfvertrouwen worden mensen gedwongen om eerlijk naar zichzelf te gaan kijken. Dit maakt dat ze uiteindelijk meer zelfinzicht kunnen krijgen.

2.2 THEMA'S VANUIT DE RELATIE

2.2.1 START VAN DE RELATIE

BEVINDINGEN

De start van de tweede relatie is wezenlijk anders dan de start van de eerste relatie. Een groot verschil is dat er van begin af aan kinderen bij betrokken zijn. Hun leven wordt op de kop gezet door de komst van een stiefouder: ze moeten hun ouder delen met een ander en hun levenssituatie wordt gewijzigd. Dat maakt dat het aangaan van de nieuwe relatie niet vrijblijvend is.

Voor de partners zelf zorgt de aanwezigheid van de kinderen ervoor dat er weinig tijd is om als partners met elkaar op te trekken. Bovendien maakt de relatie van de partners onderling per definitie een valse start; de relatie tussen ouders en kinderen bestaat immers al langer en wordt gekenmerkt door verticale loyaliteit. Deze loyaliteitsbanden zijn wezenlijk en onverbrekkelijk. Dat is anders dan de loyaliteit tussen partners; dat is een horizontale relatie, die gekozen kan worden en ook weer kan worden verbroken. Uit de literatuur komt naar voren dat, door de 'valse start' die er is, de partners zich een buitenstaander kunnen voelen van het deelgezin.

ADVIES

Beide partners moeten zich ervan bewust zijn dat in een relatie waarin kinderen een plek hebben, er veel tijd aan de kinderen besteed zal moeten worden. Er moet dan steeds gewisseld worden tussen de rol als partners van elkaar en als (stief)ouders van de kinderen. Wanneer zonder meer de kinderen steeds op de eerste plek komen, kan dit grote druk leggen op de partnerrelatie. Met name de stiefouder kan zich eenzaam of buitenspel gezet voelen. In het geval van een samengesteld gezin waar twee partners kinderen meebrengen, kan dit de partners beide treffen. Wanneer zonder meer de partner steeds op de eerste plek komt, kunnen de kinderen zich buitenspel gezet voelen. Het is voor de partnerrelatie helpend om structurele afspraken te maken over wanneer er tijd is om als partners met elkaar op te trekken, maar ook om tijd met de kinderen door te brengen. Voor de ‘partner-momenten’ moet dan overwogen worden, hoe zij ermee om willen gaan wanneer een van de kinderen dringend aandacht vraagt.

POSITIEF ELEMENT

Er is ook een positief element aan de start van de tweede relatie, namelijk dat deze aangegaan wordt op hogere leeftijd. De partners hebben meer levenservaring, waardoor ze meer inzicht hebben in wat voor partner ze nodig hebben. Door de ervaring die ze in een eerdere relatie hebben opgedaan, zijn de partners meer alert op signalen die aangeven dat het niet goed meer loopt in de relatie. Tegelijk weten ze meer van zichzelf wat ze de ander kunnen bieden in een relatie.

2.2.2 VERWACHTINGEN VAN DE RELATIE

BEVINDINGEN

Uit het onderzoek blijkt dat partners hoge verwachtingen kunnen hebben van een nieuwe relatie: de literatuur is hier heel stellig over, maar in de interviews komt dit minder duidelijk naar voren. In ieder geval wil men meer geluk ervaren dan in de eerste relatie, dit komt terug uit alle bronnen. De literatuur noemt verder verwachtingen van elkaar als ouder en het gezamenlijke ouderschap. Naast verwachtingen van elkaar als partners, kunnen er ook verwachtingen leven ten aanzien van het samengestelde gezin. Een van die verwachtingen kan zijn dat het gezin op een kerngezin zal lijken.

ADVIES

Het is mooi als de verwachtingen uitkomen, maar in praktijk is dit eerder uitzondering dan regel. Het is belangrijk dat verwachtingen afgestemd en uitgesproken worden, en dat er wordt gekeken of deze realistisch zijn. De verwachting bijvoorbeeld dat de tweede relatie vanzelf goed zal gaan, klopt niet met de realiteit. Ook deze relatie zal weer moeiten kennen en de nieuwe partner zal pijn en verdriet niet weg kunnen nemen. Daarnaast zal een samengesteld gezin nooit hetzelfde worden als een kerngezin. Er moet een realistische toekomst nagestreefd worden, waarin het in eerste instantie gaat om respect in de relatie en dat iedereen tot zijn recht kan komen.

POSITIEF ELEMENT

Uit de interviews blijkt dat de echtparen geen ‘makkelijk’ beeld hebben van de nieuwe relatie. Ze weten dat een huwelijk iets is waarvoor je moet werken. Die ervaring zorgt voor realistischer verwachtingen, die meer overeenkomen met de werkelijkheid.

2.3 THEMA'S IN DE OMGANG MET DE KINDEREN

2.3.1 WENNEN VAN DE KINDEREN AAN DE NIEUWE PARTNER

BEVINDINGEN

De kinderen spelen vanaf het begin een belangrijke rol binnen de relatie. Het is voor de kinderen een ingrijpende gebeurtenis dat er een stiefouder op hun leven betrokken raakt. Bovendien kiezen de kinderen hier zelf niet voor en moeten ze het doen met de keuze die hun ouder maakt. Volgens de literatuur krijgen de kinderen soms het gevoel dat zij worden ingeruild voor de nieuwe partner of dat ze minder belangrijk zijn dan de nieuwe partner. De gevoelens van verliefdheid die de partners ervaren, kunnen nog wel eens blind maken voor de behoeften van de kinderen.

ADVIES

Het is belangrijk dat kinderen de tijd krijgen om te wennen aan de nieuwe partner en de partner aan hen. Voor de partners kan dit betekenen dat zij een pas op de plaats moeten maken en moeten wachten totdat de kinderen toe zijn aan een nieuwe stap in de relatie. Het is belangrijk dat de biologische ouder tijd blijft besteden samen met zijn of haar biologische kinderen.

POSITIEF ELEMENT

Uit het onderzoek blijkt dat een nieuwe relatie ook een positieve uitwerking heeft op de kinderen, omdat zij hun ouder weer gelukkig zien.

2.3.2 OMGAAN MET EEN DRUK GEZINSLEVEN

BEVINDINGEN

De aanwezigheid van de kinderen legt ook praktische druk op de partnerrelatie, blijkt uit literatuur en interviews. Ieder kind heeft zijn eigen agenda met activiteiten (sportclubs, catechisatie, muziekles, bezoek aan vriendjes en vriendinnetjes). Bovendien hebben zij verjaardagen van familie van de ex-echtgenoot te bezoeken.

ADVIES

Er moet rekening gehouden worden met de agenda en bezoekenregelingen aan de andere biologische ouder. Denk bijvoorbeeld ook aan verjaardagen van familie van de ex-echtgenoot, tijdens een weekend dat de kinderen niet bij de ex-echtgenoot zijn. Het is helpend om een gezinsagenda voor ieder inzichtelijk in huis te hebben.

POSITIEF ELEMENT

De activiteiten van de kinderen horen bij hun leven, ook al tijdens het eenoudergezin. Het is dus positief als deze behouden blijven in de nieuwe situatie, omdat het hun leven herkenbaarheid geeft.

2.3.3 VORMGEVEN AAN GEZAMENLIJK OUDERSCHAP

BEVINDINGEN

Met de komst van de nieuwe partner moet gezamenlijk ouderschap vormgegeven worden. De nieuwe partner kan heel anders in de opvoeding staan, dan de biologische ouder gewend was. Het blijkt uit de literatuur dat biologische ouders een ambivalente houding kunnen aannemen ten opzichte van hun partner. Enerzijds verlangen ze steun in de opvoeding, anderzijds hebben ze er moeite mee wanneer hun partner gezag uitoefent over de kinderen.

ADVIES

Het is belangrijk dat de partners afspraken maken over de opvoeding. Hierbij mag de vraag overwogen worden over welke zaken de stiefouder gezag mag uitoefenen en op welke momenten deze even afstand moet nemen.

POSITIEF ELEMENT

Met de komst van een stiefouder, staat de biologische ouder niet meer alleen voor de opvoeding. “Samen staan we sterk” wordt ook in de interviews positief gemarkeerd.

2.3.4 GELIJK BEHANDELEN VAN ALLE KINDEREN

BEVINDINGEN

Uit de literatuur blijkt dat, wanneer het samengestelde gezin bestaat uit twee deelgezinnen, de kans bestaat dat er op een verschillende manier met de kinderen omgegaan wordt. De deelgezinnen hebben bijvoorbeeld andere vanzelfsprekendheden en de opvoeding kan strenger of juist soepeler zijn. Daarnaast komt het voor dat de ouders die buiten het samengestelde gezin leven een heel verschillende financiële situatie hebben. Daardoor krijgt het kind van het ene deelgezin meer en luxere cadeaus of kleding, dan het kind uit het andere deelgezin. Dit kan jaloezie teweeg

brengen bij de kinderen onderling. Ook tussen de partners kan een ongelijke behandeling van de kinderen strijd opleveren, vanwege de loyaliteit die er is in de biologische ouder-kindrelaties. Iedere ouder heeft de neiging om zijn/haar eigen kinderen te beschermen. In een samengesteld gezin kan het voorkomen dat de ene ouder zijn eigen kinderen wil beschermen tegen (de kinderen van) de ander.

ADVIES

Onder andere inzicht in deze processen kan echtparen helpen om hier constructief mee om te gaan. Daarnaast helpt het om het echtpaar praktische tips mee te geven hoe om te gaan met de verschillende loyaliteiten in het samengestelde gezin, wanneer het gaat om de invloed die dat heeft op bijvoorbeeld de opvoeding. Het helpt bijvoorbeeld om als gezin regels op te stellen en te handhaven, die voor ieder gezinslid gelden. De regels zijn dan niet meer afhankelijk van hoe het ene gezinslid zich verhoudt ten opzichte van het andere gezinslid. De kinderen mogen betrokken worden bij het opstellen van gezinsregels. Op die manier heeft ieder gezinslid inspraak. Daardoor zal er meer gelijkwaardigheid optreden in de onderlinge verhoudingen.

POSITIEF ELEMENT

Hoe lastig dit thema ook is, kinderen kunnen hier iets positiefs van leren, namelijk dat er onderlinge verschillen mogen zijn, zonder dat de relatie daardoor geschaad hoeft te worden.

2.3.5 UITOEFENEN VAN GEZAG DOOR DE STIEFOUDER

BEVINDINGEN

Uit ons onderzoek blijkt dat gezag soms een lastig thema is in samengestelde gezinnen. De stiefouder heeft dan moeite met het innemen van een gezagspositie en de kinderen hebben moeite om het gezag te accepteren. Dit houdt elkaar in stand: door de afwijzing van het gezag, trekt de stiefouder zich terug, waardoor de kinderen het gezag nog minder aanvaarden.

ADVIES

Voor stiefouders is een belangrijk aandachtspunt dat gezag niet vanzelf komt, maar moet groeien. Kinderen zullen gezag op basis van respect en vertrouwen eerder accepteren dan wanneer het gezag zonder meer opgelegd wordt. Het is belangrijk dat er eerst een vertrouwensrelatie groeit, zodat gezag vanuit dit vertrouwen uitgeoefend kan worden. Bewustwording hiervan kan stiefouders een realistisch toekomstbeeld geven, waardoor ze niet ongerust zijn als er moeite is rondom gezag.

POSITIEF ELEMENT

Het feit dat gezag er niet vanzelf is, maakt het noodzakelijk dat de stiefouder eerst werkt aan een vertrouwensrelatie. Dit komt de relatie met de kinderen uiteindelijk ten goede.

2.3.6 OMGAAN MET SCHULDGEVOEL

BEVINDINGEN

Het komt redelijk vaak voor dat ouders na een echtscheiding een schuldgevoel hebben tegenover de kinderen, blijkt uit het onderzoek. De neiging bestaat dan om de pijn van de kinderen goed te willen maken door bijvoorbeeld erg toegankelijk te zijn in de opvoeding. Het komt voor dat kinderen dit gaan uitbuiten en claimend gedrag gaan vertonen richting de eigen ouder. Dat maakt het voor de stiefouder des te lastiger om zijn positie in te nemen ten opzichte van de kinderen. Het claimende gedrag van de kinderen zet dus ook de partnerrelatie onder druk.

ADVIES

Het is wenselijk dat er een gezonde weg wordt gevonden in het omgaan met het schuldgevoel dat er vaak is. Het is waar dat de kinderen lijden onder een echtscheiding. Toch mag schuldgevoel geen drijfveer zijn voor de wijze van omgaan met de kinderen. Het is mooi als ouders op zeker moment vergeving kunnen vragen aan de kinderen voor het leed dat zij hebben geleden onder de echtscheiding.

POSITIEF ELEMENT

Omdat de stiefouder geen schuldgevoel heeft, kan hij of zij soms een realistischer beeld hebben over de opvoeding, dan de biologische ouder heeft. Dit kan helpend zijn in opvoedingssituaties.

2.4 HERTROUWEN EN DE (CHRISTELIJKE) OMGEVING

2.4.1 OMGAAN MET DE VRAAG 'MAG IK HERTROUWEN?'

BEVINDINGEN

Onze respondenten geven aan dat de geloofsbeleving erg belangrijk is. Uit de interviews blijkt dat sommige echtparen strijd ervaren over de vraag of ze Bijbels gezien mogen hertrouwen na echtscheiding. Over deze vraag bestaan verschillende visies en in kerken wordt hier erg verschillend over gedacht. Daarnaast leven sommige echtparen met de vraag of zij een tweede keer wel trouw kunnen beloven aan elkaar en aan God. Dit geeft een gevoel van onzekerheid over de tweede relatie en over de vraag of ze wel willen hertrouwen. Op het moment dat de echtparen hertrouwd zijn, is dit meestal al achter de rug. Uit de literatuur blijkt dat spanningen in een tweede huwelijk wel extra angst kunnen geven voor een tweede echtscheiding, waarin trouw opnieuw wordt verbroken.

ADVIES

Echtparen mogen weten dat spanningen in een relatie niet vreemd zijn. De spanningen mogen dus onder ogen gezien worden, zodat de echtparen kunnen zoeken naar oplossingen en ontspanning.

POSITIEF ELEMENT

Een positief element is dat de keus voor het tweede huwelijk bewuster gemaakt wordt, vanuit de wetenschap en ervaring dat trouw niet altijd makkelijk is.

2.4.2 PLAATS BEPALEN IN SOCIAAL NETWERK

BEVINDINGEN

Als de partners besluiten te trouwen, komen er soms negatieve reacties vanuit de christelijke omgeving, blijkt uit de interviews. Dit kan te maken hebben met een andere visie op hertrouwen na echtscheiding. Hierdoor kan er een oordeel uitgesproken worden, maar ook komt het voor dat mensen hierdoor in een kerk bepaalde taken niet meer uit mogen voeren. Daarnaast kan er in de kennissenkring moeite zijn om op een goede manier om te gaan met alle betrokkenen: eerst hebben zij te maken met een echtpaar, daarna volgt een echtscheiding waarna het zoeken is naar de manier van omgaan met beide ex-echtgenoten apart van elkaar en daarna komt er bij één van hen een nieuwe partner bij. Voor het nieuwe paar betekent dit een roerige tijd in de kring van mensen om hen heen, door wie zij zich mogelijk afgewezen en onbegrepen voelen, blijkt ook uit de interviews.

ADVIES

Echtparen dienen zich te realiseren dat mensen in hun omgeving moeten wennen aan de nieuwe situatie. Ook zij mogen hier tijd voor krijgen. Het is goed als de echtparen leren om hun gevoel van afwijzing bespreekbaar te maken in hun vrienden- en familiekring. Daarbij is het belangrijk dat ze niet in discussies blijven steken, maar dat ze de dialoog aan kunnen gaan.

POSITIEF ELEMENT

Uit de interviews blijkt dat er juist ook steunend gereageerd kan worden, door mensen die hebben gezien dat er een moeilijk huwelijk is geweest en nu blij zijn dat er een nieuwe partner is gekomen.

3 AANDACHTSPUNTEN BINNEN DE BEGELEIDING

3.1 HOUDING

AANNEMEN VAN EEN HOUDING VAN MEERZIJDIGE PARTIJDIGHEID

Uit de enquêtes blijkt dat meerzijdig partijdigheid binnen de hulpverlening aan echtparen uit de doelgroep erg belangrijk is. Dit vanwege alle loyaliteiten in het gezin. Door meerzijdig partijdigheid zal ieder zich gehoord voelen. Uit de interviews blijkt dat sommige echtparen zich afgewezen voelen door reacties van mensen uit hun omgeving; ze ervaren een oordeel in de reacties die worden gegeven. Ook voor hen is het dus belangrijk dat de hulpverlener beide verhalen hoort, zonder een oordeel te geven. Ook dit past bij een meerzijdig partijdige houding.

3.2 ELEMENTEN IN DE BEGELEIDING

INZICHT BIEDEN IN COMPLEXITEIT VAN HET SAMENGESTELDE GEZIN

Een samengesteld gezin heeft een hoge complexiteit, onder andere vanwege alle loyaliteiten in het gezin. Mede vanuit de enquêtes blijkt inzicht hierin erg belangrijk te zijn. Dit inzicht kan de echtparen helpen om te zoeken naar passende en constructieve oplossingen. Psycho-educatie over samengestelde gezinnen is hierin helpend, maar ook het bespreken van communicatie en loyaliteiten.

ZOEKEN NAAR PRAKTISCHE MANIEREN VAN OMGAAN MET PROBLEMEN

De complexiteit van een samengesteld gezin is ook in praktische zaken lastig. Er zijn veel agenda's waar rekening mee gehouden moet worden en de echtparen moeten een weg vinden tussen momenten van ouder-zijn en partner-zijn. Daarnaast hebben beide partners een andere loyaliteit richting de kinderen, wat de opvoeding kan beïnvloeden. Het is helpend om samen met de echtparen te zoeken naar praktische manieren waarop men met de dagelijkse problemen omgaat, met inachtneming van de specifieke thema's die er in een samengesteld gezin kunnen spelen.

STIMULEREN VAN TIJD SAMEN WAARIN OP HELPENDE WIJZE GEPRAAT WORDT

Omdat de partners geen gezamenlijk biologisch ouderschap hebben, komt het voor dat de stiefouder zich een buitenstaander voelt. Met name uit de interviews blijkt tijd als partners samen doorbrengen erg belangrijk te zijn. Leuke uitjes worden als versterkend voor de relatie ervaren en tijd samen geeft de mogelijkheid om met elkaar te praten. Uit ons onderzoek blijkt dat de echtparen praten erg belangrijk vinden, met name wanneer er in de gesprekken sprake is van openheid en eerlijkheid, juist over moeiten die worden ervaren. Soms moeten echtparen wel leren om op

een goede manier met elkaar over moeilijkheden te praten, bijvoorbeeld communiceren zonder in verwijten te vervallen. Een positieve houding tegenover elkaar blijkt hierbij belangrijk. Uit de enquêtes komt naar voren dat het hierin van belang is dat echtparen elkaars eigenheid leren kennen, begrijpen en accepteren.

TOETSEN VAN VERWACHTINGEN EN MOGELIJK BIJSTELLEN

Uit met name het literatuuronderzoek blijkt dat de verwachtingen van de tweede relatie hoog zijn: de relatie moet beter zijn dan de eerste en de nieuwe partner moet geleden pijn goed maken. De verwachtingen van het leven als samengesteld zijn ook hoog. Het afstemmen van verwachtingen is een aandachtspunt; deze moeten concreet zijn, kloppend met de praktijk en daadwerkelijk realiseerbaar.

BETREKKEN VAN KINDEREN BIJ DE BEGELEIDING

De kinderen spelen een belangrijke rol in het samengestelde gezin. Problemen die er spelen rondom of met de kinderen leggen steeds een druk op de partnerrelatie, blijkt uit het onderzoek. Het is belangrijk om te overwegen of en op welke wijze de kinderen betrokken kunnen worden bij de begeleiding, omdat zij zo'n grote rol in het geheel spelen.

MOTIVEREN VAN HET AANSPREKEN VAN HET NETWERK

De echtparen die zijn geïnterviewd ervaren soms onbegrip of zelfs afwijzing over hun samengestelde gezin vanuit hun (kerkelijke) omgeving. Voor een hulpverlener is het dus des te belangrijker om open te staan voor het verhaal van de cliënt. Daarnaast mag de cliënt gestimuleerd worden om in het eigen sociale netwerk te zoeken naar mensen die steunend voor hen kunnen zijn en met wie ze ook hun moeiten kunnen delen.

INBRENGEN VAN BIJBELSE PRINCIPES VOOR HET SAMENGESTELDE GEZIN

Het geloof wordt voor de echtparen uit ons onderzoek als houvast ervaren, vanwege het besef dat de Heere God helpt in problemen. Dit besef kan het vertrouwen geven aan het echtpaar dat ze er niet alleen voor staan. Echtparen die samen bidden en Bijbel lezen ervaren dit als positief. Dit mag besproken en gestimuleerd worden in de begeleiding. Vanuit de enquêtes blijkt dat het inbrengen van Bijbelse principes voor huwelijk en gezin helpend is in de begeleiding. Er mag samen met de echtparen gezocht worden naar welke Bijbelse principes gelden voor het huwelijk en samengesteld gezin. Ook mag er verwezen worden naar huwelijks cursussen in de kerk; uit ons onderzoek blijkt dat dit voor echtparen helpend was.

4 LITERATUURTIPS

Groenhuijsen, L. (2009). Een atlas voor het stiefgezin. Amsterdam: Uitgeverij SWP. Helder boek, juist voor het samengestelde gezin zelf.

Heybroek, I., Overgaauw, B. (2004). Samen gesteld. De dynamiek van een stiefgezin. Amsterdam: Uitgeverij SWP. Duidelijk boek, kan door zowel hulpverleners als partners gebruikt worden.

Emily en John Visher (2003). Samen op Stap. Een werkboek voor volwassenen in stiefgezinsituaties. Groningen: Gopher Publishers. Direct te bestellen bij www.gopher.nl. Ook handig om te gebruiken als leidraad in de begeleiding van echtparen.